

ПУТ 4. КРАЈИШКЕ УДАРНЕ ДИВИЗИЈЕ

Четврта Крајишка ударна дивизија формирана је у времену формирања првих дивизија НОВ и ПОЈ 29. Новембра 1942 године. У њен састав ушле су 2(друге), 5-е и 6-е Крајишка ударна бригада. Први њен командант био је друг Јосип Мажар-Шошар, а комесар друг Миленко Кушиц, до завршетка 4-те Непријатељске офанзиве фебруара 1943 године. После другова Шишора и Кушица у месецу фебруару примили су команду над дивизијом другови Бранко Пољанац као командант и Бошко Шиљековиц као комесар. Друг Бранко Пољанец остао је командант дивизије до августа 1943 године, када сам дужност команданта примио ја, а друг Шиљековиц остао је као комесар дивизије до почетка 1944 године када је отишао на другу дужност, а дужност комесара дивизије примио је друг Бајалица Димитрије- Баја и остаје све до завршетка рата маја месеца 1945 године.

Четврта Крајишка ударна дивизија у својим операцијама потукла је велики број немачких, италијанских, усташких, четничких и других непријатељских јединица наводим неколико као пример: 104-ту немачку планинску дивизију, чувену немачку групу „Еберлајн“ јачине 3 планинска пука, два дивизиона артиљерије и делова оклопних и моторизованих јединица, један пук „Принц Еуген“ дивизије, пети домобрански здруг, 3-ћу, 7-у и 13-ту домобранску пуковнију код Санског Моста, Приједора и Бања Луке. У садејству Личког одреда потукла је четнички корпус четничког војводе Ђујића јачине од 3.500 четника. Разбила и делимично уништила четнички корпус на Мањачи четничког војводе Дреновица, који се од тада није више могао опоравити. Потукла усташку злогласну Сударову бојну, која је пошла да спаси Травник који смо заузели итд. Поред огромног плена у материјалу и заробљеницима, заробила је велики број непријатељских виших официра и функционера као немачког генерала Деница у битци за Бања Луку, немачког пуковника витеза Фон Еберлајна у чијој је заштити ишао његов син по одобрењу Хитлера, убила четничког војводу Плецаша, који је дошао у Босанску Крајину за такозваног команданта четника у Босанској Крајини.

Операције и бојеве које је 4. Дивизија водила већином самостално а неке у садејству са другим јединицама увек су биле таквог карактера да је дивизија узимала на себе правац главног удара непријатеља. У месецу новембру 1942 године извршила је напад на непријатељска упоришта и комуникације – Бања Лука – Босанска Градишка и Босански Нови – Приједор, заробила посаду и запленила огроман број наоружања и ратног материјала. На овим операцијама затекла је 4-та непријатељска офанзива и одмах је прешла у борбу са непријатељским снагама намењеним за извршење

офанзиве. У четвртој непријатељској офанзиви водила је огорчене борбе на сектору Бихац, Грмеч, Клековача, Кључ, Сански Мост. У овим опoерацијама имала је огроман успех. По наређењу Врховног штаба остала је и после 4-те офанзиве на сектору Босанске Крајине, са дејством у леђа непријатељским снагама, и за операцију у Босанској Крајини.

По завршетку 4-те непријатељске офанзиве, а паралелно са 5-ом непријатељском офанзивом снаге дивизије биле су опкољене у Подгрмечу на сектору Босанске Крајине. Овако опкољена дивизија и поред тога што је била изнурена у борбама против непријатељске офанзиве, морала се је пробити из непријатељског обруча преко масива планине Грмеча у правцу Кулен Вакуфа. По успешном пробоју и излазу из непријатељског обруча, штаб дивизије упутио је једну бригаду на сектор: Слуњ, Цазин, Кладуша и Банија. Са осталим снагама дивизија се вратила преко Грмеча и Шатора и напала четничке снаге на сектору Грахова и Стрмице. По разбијању четничких снага на поменутом сектору, прешла је преко Динаре и Шатора, извршила напад на Гламоч са својом 6-ом и 10-ом бригадом и разбила све четничке снаге на сектору Гламоча. По извршеним операцијама на сектору Грахова и Гламоча штаб дивизије са 6-ом бригадом кренуо је у правцу Бања Луке преко планине Чардака, остављајући снаге 10-те бригаде на сектору Грахово и Гламоча за операције против усташа, немаца и четника. Штаб дивизије са приштабским деловима и снагама 6-те бригаде извршио је напад на четнички корпус Дражиног војводе Дреновица. У овој операцији очишћен је планински масив Чардака и Старе Планине, Јање, Герзово, Врбљани, Рибник и комуникација Мркоњић Град- Кључ. У времену ових операција стигле су снаге 8-е бригаде са сектора Цазина, Кладуше и Баније и ушле у састав и под непосредну команду штаба дивизије. После овако успешних операција против четника и усташа предузет је напад на Мањачу где се је налазио штаб четничког војводе Дреновица са снагама око 2.000 четника. У операцији на Мањачу и сектор између Бања Луке, Санског Моста и Приједора наишло се на јак отпор четника и непријатељских снага које су пошле упомоћ четницима из својих гарнизона Приједора и Бањалуке. Па и поред овако упорне борбе заузет је Мркоњиц, Бронзани Мајдан и противничке снаге немаца, усташа и четника одбачене у гарнизон Приједор, Бања Лука и Сански Мост.

Завршетком операција на секторима Мањаче, Приједора, Бања Лука, Санског Моста, Подгрмеча и Козаре, дивизија је кренула усиљеним маршем са 6-ом и 10-ом бригадом у Далмацију. Остављајући на ослобођеним секторима своју 11-у бригаду и новоформиране одреде, за операције на непријатељска упоришта и гарнизоне. Доласком дивизије у Далмацију на сектору Ливно-Сињ, дешава се и капитулација Италије услед чега је приступљено разоружању италијанских снага у Далмацији и борба са усамљеним четничко-усташким бандама. Завршивши операције у Далмацији, дивизија је кренула преко планине Динаре, напала Ливно, Шуицу и Купрес у садејству са Првом пролетерском дивизијом, где су уништене непријатељске снаге и заузети непријатељски гарнизони Ливно, Шуица и Купрес. У свим напред поменути

операцијама у Далмацији и на сектору Ливно-Купрес у наше руке је пао велики ратни плен. Из Купреса штаб дивизије са 6 бригадом кренуо је на сектор Бања Луке остављајући 10-у бригаду у саставу Прве пролетерске дивизије. По доласку на сектор Бања Луке 20 септембра 1943 године штаб дивизије са своје три бригаде извршио је напад на непријатељски гарнизон Сански Мост и после врло кратке али жестоке борбе заузет је непријатељски гарнизон, заробљено 870 Немаца, усташа, четника и домобрана и велика количина оружја и ратног материјала. Из ове операције снаге дивизије продужиле су напад непрекидном борбом на непријатељска упоришта и комуникације Бања Лука-Приједор-Босански Нови и примила под директну команду своју 11 бригаду која је водила операције на овом сектору. По извршеном сређивању снага нападнут је Рудник и град Љубија и блокиран непријатељски гарнизон Приједор. На овом сектору вођене су из дана у дан борбе са промењивом срећом јер је непријатељ нападао јаким снагама у циљу да успостави саобраћај са опкољеним снагама у Приједору.

Првог Јануара 1944 године почела је дивизија са громотним операцијама на Бања Луку са задатком на правцу главног удара пробити се у центар Града и заузети цитаделу. Дивизија је извршила овај задатак. Непријатељ је добио појачања са правца Босанске Градишке и снаге су се морале повући и напустити заузети део града. У поновном нападу на непријатељски гарнизон Бања Лука дивизија је учествовала са најтежим задатком који је извршила и Бања Лука је заузета од стране 4-те, 10-е и 11-е бригаде и сва непријатељска упоришта на комуникацији Босанска Градишка – Бања Лука и непријатељски аеродром у селу Трну. После напред поменутих операција дивизија са свим својим снагама кренула је на нове задатке на сектор Травника и у долину реке Босне. Доласком на сектор Травника уз припомоћ једне бригаде 10-те дивизије, извршен је напад у месецу октобру 1944 године на непријатељски гарнизон Травник и упоришта Долац, Гучја Гора, Витез, Ханкомпанија. Након тешких дводневних бојева заузет је непријатељски гарнизон Травник и поменута упоришта. Одмах следећег дана непријатељ је интервенисао и хтео повратити гарнизон Травник у чему није успео. У овим борбама непријатељске интервенције 6-те Бригада уз помоћ делова 8-е бригаде (из састава наше дивизије) муњевитим налетом потукла је злогласну усташку Сударову бојну. Даље су продужене операције у долини реке Босне на сектору Бусовача, Какањ, Зеница, Врандук, Немила и Завидовић. На овом сектору дивизија је водила жестоке борбе све до априла 1943 године, пребацујући се и дејствујући са свим снагама у правцу: Зеница, Вареш и планине Звезде. У месецу јануару 1945 године непријатељ је напао наше снаге које су држале фронт између Травника и Зенице са немачком 104 планинском дивизијом, групом „Еберлајн“ јачине 3 пука и непознате јачине моторизованих и оклопних јединица. Борба је вођена 7 дана, где су неке јединице дивизије јуришале по неколико пута дневно по тешким зимским условима и вејавици. Због помањкања муниције снаге дивизије морале су се повући и напустити град Травник. На своју иницијативу дивизија је напала непријатељски гарнизон Травник након 27 дана по повлачењу. Борба за Травник трајала је заједно са борбом за Гучју

Гору, Визет, Ханкомпанију и железничку станицу Бусовачу шест дана и седми дан боја заузет је Травник и сва упоришта до Зенице. У овим операцијама уништена је чувена група „Еберлајн“ јачине од три пука, два дивизиона артиљерије, уништено три тенка и развигенe немачко-ушашке снаге које су пошле из Зенице и Бусоваче у помоћ. Заробљен је цео штаб ове групе на челу са немачким витезом Фон Еберлајном у оклопном возу од 14 оклопних вагона на железничкој станици Бусовача. У месецу марту и априлу дивизија је напала и заузела непријатељске гарнизоне Бусовачу, Зеницу, Какањ, Немилу, Вареш и учествовала у нападу на Сарајево. Са ових операција снаге дивизије кренуле су у напад на бања Луку, Босанску Крупну у намери да их заузму. Кроз ове непријатељске гарнизоне снаге дивизије су прошле кроз велике мале борбе, пошто је непријатељ бежао испред наших снага. Даље је дивизија кренула усиљеним маршем преко Цазина и Слуња и напала град Карловац у садејству са 3-ћом црногорском и 10-ом крајишком дивизијом. После три дана борбе на Карловцу непријатељ је одбацио 3-ћу црногорску и 10-ту крајишку дивизију. Снаге наше дивизије огорчено су се бориле јуришајући пет пута за једно после подне на непријатељску спољну одбрану града. Последњи ударац жестоки јуришем на непријатељско упориште Церовац-Лесковац-Дуга Реса-Гребер-Виница-кота 191, разбио је 104-ту немачку дивизију и уништио њен штаб. Дивизија се је у току ноћи под борбом пробила у град Карловац и заузела га је.

У граду Карловцу саопштено нам је од штаба 2(друге) Ј. Армије да је немачка капитулирала и дивизија је кренула усиљеним маршем преко Жумберка и извршила напад на непријатељска упоришта у Славонији: Брежице, аеродром Крашко, Рајхенбург, Севнице и са предњим деловима избила на планину под Цељем. Овим операцијама оресечена отступница непријатељским снагама које су се повлачиле из Срема и Загреба и све су делимично заробљене а делимично уништене. Завршавајући ове операције и завршавајући рат са окупатором и народним издајницима, дивизија се одмарала 5 дана у Брежицама и Самобору. После петодневног одмора снаге дивизије кренуле су у Далмацију где су се задржале 15 дана у Сплиту, Шибенику и Задру. Из Далмације дивизија је отпутовала у Србију на сектор Ваљево-Ужице-Шабац, где је после смештена у своје сталне гарнизоне. Поред своје одлике у упорности у борбама, било то у нападу или одбрани, дивизија је имала и ту одлику, што је кроз цео рат формирала одреде на секторима где се је борила и остављала их као месне јединице, као: Сански одред, Левчански одред, Граховско-Певски одред, Бихачки одред итд.

Смотру 4-те дивизије на дан 7 јануара 1943 године одржао је Врховни командант друг Тито у селу Јасеници на сектору Подгрмеча. Борци и руководиоци како се види, следили су речима маршала Тита, који је позвао 4-ту дивизију на упорну борбу за уништење окупатора и народних издајника и за извојевање победе. На овој смотри припремљена је велика прослава бораца и руководиоца 4 дивизије и народа Подгрмеча који је жељно очекивао друга Тита да га види и да од њега добије савете и храбрости.

Четврту дивизију признао је противник а нарочито немачка 104 дивизија где је у једном документу „Лавина“ (операција између Травника и Зенице између 4-те и 104 немачке дивизије) изразио командант 104 немачке дивизије да је 4 дивизија по својој борбености и војној способности слична трупама Црвене Армије и једна од елитних Титових трупа.

Кроз рат од 1941-1945 године пут 4 дивизије је својствен званом „Стаљинов марш“.

Четврта дивизија дала је 4 хероја и безброј других јунака.

СЛАВА ПАЛИМ БОРЦИМА ЗА СЛОБОДУ СВОЈЕ ДОМОВИНЕ!